

Cuvântul autorului

De ce reflecții? Crezi că ai de spus ceva nou ? Nu pot să răspund acum, când abia am început să reflectez. Oricum, mă voi strădui.

Am considerat necesar să reiau această temă și la nivelul de reflecții, după ce peste 40 ani am încercat să înțeleg, să învăț, mai apoi să conving pe alții, colegi și studenți despre normele privind drepturile omului, istoria, conținutul și aplicarea lor. În tot acest timp am scris monografiile și manuale universitare despre drepturile omului în general, despre statutul minorităților în dreptul internațional contemporan, despre discriminarea rasială, discriminarea structurală și alte forme de inegalitate, despre unele drepturi specifice ale omului (la educație, la hrană, la un mediu sănătos, la exprimare și idee). Am tratat această tematică și în corelație cu alte capitole ale dreptului internațional – cu normele imperative, cu răspunderea internațională a statelor, cu dreptul penal internațional, cu dreptul popoarelor la autodeterminare, cu dreptul mediului și schimbările climatice și altele.

Am înțeles că suntem în prezența unui fenomen social, care s-a dezvoltat în ultimul secol și a câștigat interesul unei părți importante a populației globului, că de modul cum sunt înțelese și respectate în plan național și internațional drepturile omului, sunt legate speranțe individuale de libertate, justiție și egalitate, ca și speranțe ale unor comunități mai largi sau mai restrânse la respectarea unor drepturi specifice legate de identitatea lor de cultură, limbă, religie și tradiții de viață în comun. Oamenii, individual, în comunități sau organizați în state, cer respectarea

drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, așa cum sunt recunoscute și au fost acceptate de toate statele, în plan național și internațional.

Desigur, situația respectării drepturilor omului prezintă diferențe notabile de la țară la țară și revendicările sunt diferite. După cum se va demonstra mai departe există inegalități și sărăcie în toată lumea, dar situația este diferită. Unele state, economic dezvoltate, iau unele măsuri pentru protecția păturilor sărace sau vulnerabile, mai ales în perioade de criză, fără a reveni la concepția statului social pe care au părăsit-o. Statele mai puțin dezvoltate, și evident țările în curs de dezvoltare, nu dispun de resursele necesare pentru a adopta asemenea măsuri, ceea ce face să crească numărul celor aflați în sărăcie extremă și al celor care îngroașă rândurile săracilor. În ultimă instanță, nivelul de dezvoltare și modelul de dezvoltare urmat sunt esențiale: ele pot permite unei țări să-și asigure o plasă de siguranță, care poate fi permanentă dacă sărăcia și inegalitățile persistă, sau temporară, pe durata unei crize.

Am urmărit să văd în ce măsură drepturile omului sunt invocate pentru a obține corectarea unor situații, compensații sau satisfacție, în cazul încălcărilor drepturilor omului. Numeroase cazuri cu acest obiect sunt supuse curților regionale ale drepturilor omului, și desigur celor naționale disponibile, ceea ce reprezintă o condiție pentru admitere la curțile regionale. Dintre miile de cazuri supuse Curții Europene a Drepturilor Omului, am examinat câteva sute din cele privind statul român, cu obiect diferit, unele privind pretenții care nu sunt judecate de Curte, nefiind bazate pe drepturi prevăzute în Convenția din 1950, altele privind cereri de retrocedări pentru bunuri confiscate de regimul comunist sau trecute în proprietatea statului român ca urmare a Unirii din 1918,

pentru care statul român a plătit deja în perioada dintre cele două războaie mondiale, și altele pentru încălcări grave ale drepturilor omului prin implicarea serviciilor de informații în actul de justiție pe baza unor protocoale de tristă amintire. Alte cazuri au fost supuse curților interamericană și africană pentru drepturile omului în regiunile respective, cu specificul acestora privind tematica abordată și procedurile urmate.

Toate aceste cazuri sunt prezentate în numele drepturilor omului, iar România este mereu între primele 5 state din Europa ca număr de decizii ale Curții pentru încălcări ale drepturilor omului, deși are mai puțini locuitori decât alte state de pe continent. Pe cine să întrebăm de ce? Pe judecătorii români pe la care trec aceste cazuri în procedurile interne prealabile? Cine să-i întrebe, statul care plătește, noi care în final plătim pentru tot? Cândva, probabil, se vor cere și răspunsuri.

Constatăm, și în Europa și pe alte continente, că oamenii se adresează sistemului de protecție a drepturilor omului, au încredere în acesta până la ultima lui verigă, chiar dacă aceasta se situează în plan internațional și accesul la ea este mai dificil. În planul dialogului politic internațional, constatăm că respectarea drepturilor omului este obiect constant de contestații și solicitări care vizează raporturile internaționale, inclusiv cele comerciale, financiare și economice.

Comitetele pentru drepturile omului create prin tratate la nivel internațional sau regional examinează situația respectării drepturilor omului în statele părți, pe baza rapoartelor periodice transmise de aceste state, sau a petițiilor privind posibile încălcări ale drepturilor omului prezentate de persoane, dacă statele în cauză

au acceptat această procedură, și adresează recomandări statelor respective privind politici și măsuri pe care să le aplice.

În cadrul organismelor ONU, la nivelul Adunării generale și al organismelor subordonate acesteia, mai ales al Consiliului pentru Drepturile Omului, prin raportorii speciali și grupuri de lucru, este examinată situația în diferite țări pe toate continentele, se adoptă recomandări și se stabilesc programe de acțiune cu participarea statelor, a agențiilor specializate și a organizațiilor neguvernamentale, ceea ce conduce uneori și la ameliorări privind substanța normelor aplicabile și funcționarea mecanismului de promovare a respectării drepturilor omului.

Toată această fierbere, implicând milioane de oameni, comunitățile lor, popoarele și statele, organismele internaționale de tot felul, arată că este o acțiune continuă, care se desfășoară la nivele diferite, fără o coordonare prealabilă, dar având aceleași obiective: aplicarea angajamentelor asumate de state, stabilirea de noi angajamente sau o mai bună funcționare a mecanismelor de aplicare și supraveghere existente.

Într-o lume caracterizată prin multe dezechilibre, unde putem găsi sursa unor soluții de răspuns la pretențiile oamenilor, comunităților, popoarelor, având în vedere piedicile care decurg din interesele de alt ordin ale altor oameni, apărate cu îndârjire de alte state? Este oare suficient să încercăm să descalificăm sistemul de protecție a drepturilor omului, afirmând că acesta nu a eliminat inegalitățile și sărăcia, că ar fi eurocentric din naștere, sau că ar fi pletoric și dificil de înțeles?

Cred că este necesar mai întâi să vedem în ce constă acesta ca sistem de norme și mecanisme de aplicare, cine îl dorește și este în spatele lui, dacă prezintă lacune și cum poate fi făcut să

funcționeze mai bine, în interesul tuturor locuitorilor planetei, având în vedere marile principii pe care este fondat sistemul internațional al relațiilor dintre state, ale demnității, egalității și nediscriminării fără deosebire de rasă și origine etnică, de gen și orientare sexuală, de cultură și limbă, de avere sau alt statut social. De la aceste premise ne-am propus să procedăm în continuare supunând atenției cititorului reflecții critice, dar și utile.

Introducere

Temă la ordinea zilei, noua religie a secolului XXI, drepturile omului reprezintă o preocupare constantă a opiniei publice, atât pentru extinderea lor la alte domenii cât mai ales pentru respectarea documentelor adoptate. Este în același timp o preocupare constantă a statelor, atât pentru un sistem al relațiilor internaționale care să creeze condiții mai bune pentru respectarea drepturilor omului în întreaga lume, cât și în mod defensiv pentru a evita critici prea puternice, sau cu privire la situația din alte state ale lumii, devenind astfel parte a instrumentelor de politică externă, a luptei politice și ideologice în plan internațional. Pentru multe state ale lumii, tematica drepturilor omului este strâns legată de dezvoltarea economică și socială, deci de raporturile economice dintre diferitele țări.

La împlinirea a aproape 75 ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului la 10 Decembrie 1948, după adoptarea unui mare număr de tratate și alte documente și crearea unor mecanisme mai mult sau mai puțin eficiente de respectare a acestora, sistemul protecției drepturilor omului este confruntat cu critici din diferite unghiuri de vedere, care conduc la întrebări asupra relevanței lui în secolul XXI, asupra capacității de adaptare și perspectivelor sale în condițiile unei lumi în schimbare. Potrivit unor asemenea critici, cu toată dezvoltarea sa, sistemul drepturilor omului s-a dovedit incapabil să trateze probleme fundamentale ale societății, între care inegalitățile și subdezvoltarea, schimbările climatice și transformările produse de revoluția informațională, care afectează o mare parte a populației globului. Alte critici îl

consideră elitist, eurocentric și imperialist, străin de obiceiurile și specificitățile culturale ale popoarelor, aplicat selectiv și inconsistent de organisme internaționale de obicei dominate de statele puternice. Alte critici se referă la premisele nerealizate ale drepturilor omului, ca fiind o perdea de fum neo-liberală sau antropocentrică, omițând drepturile animalelor, plantelor și altor entități neumane.

Totodată, unii analiști afirmă că drepturile omului ar fi victima propriului succes și că o folosire inflaționistă a drepturilor omului în logica transnaționalistă promovată de ONU prin documente și coduri care înfloresc riscă să erodeze operaționalizarea și semnificația drepturilor omului, iar constelațiile geostrategice în schimbare, populismele, politicile identitare, guvernele autoritare și epidemiile contribuie la fragilizarea sistemului creat.

Presupunem că exprimarea unor asemenea judecăți de valoare se face pe baza unei evaluări complete a sistemului de protecție a drepturilor omului, atât ca « state of art », adică având în vedere documentele adoptate și mecanismele create pentru a promova și supraveghea aplicarea lor, cât și privind practica internațională dezvoltată de-a lungul anilor și raportarea la acest mecanism a beneficiarilor lui, indivizii care supun petiții organismelor competente privind ceea ce ei consideră a fi încălcări ale drepturilor lor, comunitățile care prezintă asemenea petiții sau ridică aceste probleme în fața guvernelor lor, sau guvernele unor țări care ridică aceste probleme la nivel internațional.

Ne propunem, în această lucrare, fără a urmări să întocmim un amplu tratat privind drepturile omului, studiu pe care considerăm că am încercat să-l efectuăm într-un alt cadru, să

răspundem pe scurt acestor îndoieli și preocupări, pe baza reglementărilor și eforturilor întreprinse până în prezent pentru protecția drepturilor omului, dar și să ne referim la unele domenii în care considerăm că societatea internațională și societățile naționale sunt încă departe de a adopta reglementările și măsurile necesare pentru a da răspunsul adecvat preocupărilor unei mari părți a umanității privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.